

**ESTABLISHMENT
OF AUTHORSHIP OF MOVIE POSTER
«UKRAZIYA. 7+2», 1924**

Andrii Budnyk,
<https://orcid.org/0000-0002-0719-2231>
PhD, Senior Teacher
of Graphic Design Department,
Kyiv National University
of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine
budnik_andriy@ukr.net

**ВСТАНОВЛЕННЯ АВТОРСТВА
КІНОПЛАКАТУ «УКРАЗІЯ. 7+2»
1924 РОКУ**

Будник Андрій Вікторович,
<https://orcid.org/0000-0002-0719-2231>
кандидат мистецтвознавства, старший
викладач,
Київський національний
університет культури і мистецтв,
Київ, Україна
budnik_andriy@ukr.net

Abstract

The aim of the research. Establishment of authorship of the well-known Ukrainian movie poster which was created by the unstated artist for a film «Ukraziya. 7+2», produced at the 1-st film studios of the All-Ukrainian photo and cinema management in Odesa. The general aim is liquidation of lacunas in the poster-graphic inheritance of the Ukrainian art of 1920-30th. **Methods of research.** The research is based on art criticism, historical analysis and the comparative method, using the comparison of mediated documentary evidence and facts of the biography of the Ukrainian cinema artist Anatoly Volodymyrovych Martynov. **Scientific novelty.** For the first time on the basis of scientific analysis an attempt was made to establish the author of an unidentified Ukrainian movie poster «Ukraziya. 7+2» in 1924. **Conclusions.** The analysis of the compositional techniques, the graphic stylization of realistic content, the specific modeling of the light waves on the faces and clothes of the characters, and the plane interpretation of the forms in the image of industrial motifs, as well as the comparative study of the characteristics of the applied handwritten fonts and the similarity of letters and numbers proved the high probability of belonging the poster to the creative heritage of the Ukrainian artist of the XX century Anatoly Volodymyrovych Martynov. The assumption is confirmed by the results of historical analysis of the source data of the print sheet, the comparison of the mediated facts of the

Анотація

Мета дослідження. Встановлення авторства відомого українського кіноплаката, який був створений невідомим митцем для фільму «Укразія. 7+2», випущеного у світ 1-ю кінофабрикою Всеукраїнського фотокіноуправління в Одесі. Загальна мета – ліквідація білих плям у плакатно-графічній спадщині українського мистецтва 1920-30-х рр. **Методи дослідження.** Розвідку зроблено на основі мистецтвознавчого, історичного аналізів та порівняльного методу, а також із застосуванням співставлення опосередкованих документальних свідчень і фактів біографії митця українського кіноплакату Анатолія Володимировича Мартинова. **Наукова новизна.** Вперше на основі наукового аналізу здійснено спробу встановити автора неідентифікованого українського кіноплакату «Укразія. 7+2» 1924 року. **Висновки.** За аналізом використаних композиційних прийомів, графічної стилізації реалістичного контенту, специфічного моделювання світлотіні на обличчях і одязі персонажів та площинного трактування форми у зображенні індустриальних мотивів, порівняльного вивчення характеристик застосованих рукописних шрифтів, подібності літер і цифр доведено високу ймовірність приналежності плаката до творчої спадщини українського художника XX століття Анатолія Володимировича Мартинова. Припущення підтверджується результатами історичного аналізу вихідних даних друкарського

functioning of the artistic industry in Ukraine at that time, documentary tracking of the biographical data of a possible candidate for authorship of a cinematic work, such as professional artistic education, employment, relations with typography of other republics of the USSR, related to the poster graphic arts activities in the field of «lubok» publishing and series of postcards.

відбитку, співставленням фактів функціонування художньої галузі в Україні тих часів, відстеженням документів щодо біографічних даних можливого претендента на авторство кіноплакатного твору, таких як фахова художня освіта, працевлаштування, відносини із типографіями інших республік СРСР, споріднена із плакатною графікою мистецька діяльність у галузі видання лубка і серій поштових листівок.

Key words:

Ukrainian movieposter, Ukrainian cinematography, Ukraziya. 7+2, VUFKU, 1924, Anatoly Volodymyrovych Martynov, adventure film, art criticism analysis.

Ключові слова:

український кіноплакат, український кінематограф, Укразія. 7+2, ВУФКУ, 1924, Анатолій Володимирович Мартинов, пригодницький фільм, мистецтвознавчий аналіз.

Вступ **1**

Кіноплакатна спадщина 1920–30-х рр. виробництва вітчизняних кіностудій ВУФКУ та «Українафільм» не є численною і налічує лише кілька сотень найменувань. Для порівняння можемо взяти кількість плакатів так званої «золотої доби» українського кіно другої половини ХХ століття, яка коливається в межах 3000 примірників. З відстані вже іншого століття, коли наближаються 100-річні ювілеї перших україномовних стрічок, вартість кожного тиражованого відбитку зростає у багато разів, і не тільки у номіналах аукціонних домів, а й у вимірі значення для культурної спадщини нації. Цінність цього корпусу плакатних творів тим більша, що від багатьох кінокартин лишилися тільки друкарські примірники афіш, та й хіба що журнальні рецензії, спогади сучасників. Від багатьох стрічок залишилися лише фрагменти, решта ж фізично втрачена або місце їхнього зберігання невідоме. Тож залишається лише чекати випадкових, несистемних знахідок у архівах або несподіванок на антикварних ринках, аукціонах. З огляду на невідновлювальний статус цього ресурсу національного значення, мистецтвознавча й культурно-історична вага того друкарського матеріалу, що зберігається здебільшого у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського, є надзвичайною. Тож, прикрим і неприпустимим є факт існування відбитків із невстановленим авторством, нерозшифрованими монограмами, неідентифікованими підписами.

Мета дослідження **2**

Встановити авторство кіноплакату для української стрічки «Укразія. 7+2» 1924 року кіностудії ВУФКУ.

Методологія та аналіз джерельної бази **3**

У випадку відсутності прямих підстав для ідентифікації (авторського підпису, монограми, логотипу плакатиста, зазначення у реквізитних даних аркуша тощо) варто спробувати встановити автора за допомогою мистецтвознавчого, історичного аналізів і порівняльного методу, також використовуючи

співставлення опосередкованих документальних свідчень і фактів біографій митців.

Плакатна спадщина українських кіностудій, як невід’ємна, але малодосліджена частина загальної панорами української графіки 1920-30-х рр., все частіше стає предметом наукового вивчення і суспільної уваги. Цій темі присвячено антології (Андрейканіч, 2012), дисертації (Будник, 2017), монографії (Андрейканіч, 2014), наукові каталоги (Гутник, 2018), статті (Андрейканіч, 2013; Будник, 2018; Дугаєва, 2015), подарункові видання (*Український Кіноплакат*, 2015; Рак, 2017), виставки (“Ефемероїди. ХХ століття у плакаті”, 2016) і аукціони, профільні сайти. Корисним джерелом ще з минулого століття є праця І. Золотоверхової (1983). Якщо раніше україномовні плакати потрапляли у монографії загального характеру разом із творами авторів з інших республік колишнього СРСР (Рак, 2017), то зараз з’являються дослідження саме за українською тематикою. Спочатку таке відбувалося у якості окремих розділів, присвячених плакату, в об’ємних оглядах стану української графіки означеного періоду, наприклад, у О. Лагутенко (2006; 2007; 2011).

За радянських часів увагою мистецтвознавців користувалися переважно кіноплакати О. Довженка. Згодом, за доби незалежності й художня діяльність окремих митців 1920-30-х рр. на замовлення вітчизняних кіностудій почала дедалі більше потрапляти в поле зору наукового світу. Так, окремо про плакатну творчість М. Івасюка писала М. Дугаєва (2015), доробок І. Літинського досліджував А. Андрейканіч (2013). Спробу ідентифікувати монограму «АФ» було здійснено А. Будником (2018). Теоретичні припущення щодо авторства деяких творів висловлював Л. Госейко (2015). Але, звичайно, творчість майстрів українського плакату є надважливою складовою початкового розвитку вітчизняного дизайну і через те потребує більш прискіпливої наукової уваги.

Плакат «Укразія. 7+2» належить до ранніх україномовних плакатів вітчизняного кіно і є цікавим у багатьох відношеннях. Репродукція плакату декілька разів оприлюднювалася у профільних виданнях (Золотоверхова, 1983; *Український Кіноплакат*, 2015), але в жодній публікації не було вказано художника-виконавця з причин відсутності підпису на відбитковій та у реквізитах друкарні. Емпіричною базою дослідження є плакатна колекція відділу образотворчих мистецтв Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, де зберігається як об’єкт дослідження, так і ідентифіковані плакатні аркуші для порівняння і встановлення можливого автора (Гутник, б. р.).

Результати дослідження

4

Перший український пригодницький детектив «Укразія. 7+2» було вироблено на 1-й кінофабриці ВУФКУ (Всеукраїнського фотокіноуправління) («Всеукраїнське фотокіноуправління», б. р.) 1924 року у двох серіях та двадцяти частинах загальною тривалістю 209 хвилин («Укразія. («7+2»)», 2017). Фільм мав велику популярність в Україні та закордоном – 1925 року його

було представлено на Міжнародній виставці декоративного та сучасного індустриального мистецтва (*Art Deco*). Стрічку знято за книгою українського поета, прозаїка, драматурга і сценариста Миколи Борисова ("Борисов Микола Андрійович", б. р.), якого було репресовано у 1937 році, після чого фільм було заборонено. Другий сценарист – Георгій Стабовий ("Стабовий Георгій Михайлович", б. р.) у майбутньому достатньо відомий кінодіяч. Режисер – Петро Чардинин, оператор – Борис Завелев, художник кінокартини – Олексій Уткін.

За сюжетну канву взято матеріали Комісії з історії Жовтневої революції та РКП(б) – одеського відділення Істпарт. Події кінотвору відбуваються у 1920 році в Одесі, яку зайнято військами генерала Антона Денікіна. Контррозвідка «білих» марно шукає агента «червоних» під псевдонімом «7+2», який перебуває в Одесі. Пошуки тривають під керівництвом ротмістра Енгера, який використовує довіру денікінців. Тільки після приходу більшовиків стає зрозумілим, хто діяв за прізвиськом «7+2». Карколомні трюки, перегони, катастрофи, перестрілки відбуваються згідно з законами пригодницького жанру у кінематографі. Київська прем'єра фільму відбулася 24 березня 1925 року, Московська – 8 лютого 1926 року.

Вихідні дані друкованого плакату наведемо за І. Золотоверховою (1983): «Україна: 7+2: Вони різно бачуть Червону Україну: Они разное смотрят на Красную Украину: [Вир-во ВУФКУ, 1924]: Кінороман М. Борисова і [Г. М.] Стабового; Пост. П. [І.] Чардиніна. – [М.]: [ВУФКУ] [1924] (Мосполіграф. Профтехшкола). – 3 арк.; літогр. б.к.; 186,4x109 см. 10000 прим. Автор невідомий. На плакаті російською: "Н. Борисова і Стабового"».

Заради справедливості згадаємо ще два плакати до «Україні» – горизонтальний (71x106 см) і вертикальний (100x70,5 см) і зазначимо, що ці відбитки теж не мають підписів. Один з них виданий у Москві (так само як об'єкт нашого дослідження), а другий – у Харкові. Горизонтальний плакат можна відрізнити за написом «Намісто білих». Всі три плакати позначені тяжінням до художньої мови станкової картини, хоча цікавий нам твір найбільше відірвався від живописно-жанрової парадигми у бік графічної стилізації і плакатного рішення простору (рис. 4.1).

Як зазначено вище, авторські позначки на відбитковій відсутні. Таким чином, художника можна встановити скоріше завдяки порівняльному мистецтвознавчому аналізу, відшуковуючи ідентифіковані (підписані) плакати зі схожими рукотворними шрифтами, аналогічним графічним трактуванням форми, моделюванням світло-тіні, вживанням певних стилістично-образних рішень та композиційних схем. Також варто брати до уваги місце фізичного видання аркушу і прокатну організацію, яка його замовила. Додає ваги припущенням щодо авторства інформація про місце проживання конкретних митців, їхнє працевлаштування у певний час життя, художня освіта і мистецька діяльність, споріднена із плакатною графікою.

Рис. 4.1: а, б, в.

а) Невідомий автор. Україзя. 7+2: Вони різно бачуть Червону Україну. [1924]. Хромолітографія. 186,4 x 109. Москва. Джерело: НБУВ.

б) Невідомий автор. Україзя: Намісто білих. [1924]. Хромолітографія. 71 x 106. Москва. Джерело: НБУВ.

в) Невідомий автор. Україзя. [1924]. Хромолітографія. 100 x 70,5. Харків. Джерело: НБУВ.

Fig. 4.1: a, b, c

a) Unknown author. Ukraziya. 7 + 2: They see the Red Ukraine in a terrible way. [1924]. Chromolithography. 186.4 x 109. Moscow. Source: NBUV.

b) Unknown author. Ukraziya: Instead of Whites. [1924]. Chromolithography. 71 x 106. Moscow. Source: NBUV.

c) Unknown author. Ukraziya. [1924]. Chromolithography. 100 x 70.5. Kharkiv Source: NBUV.

Близько за часом до видання аркушу «Укразія. 7+2» у кіноплакаті працював український художник Анатолій Володимирович Мартинов. У 1924 році він створив для ВУФКУ дві афіші (вертикальну і горизонтальну) для фільму «Лісовий звір» режисера Акселя Лундіна. На обох цих підписаних А. Мартиновим відбитках зустрінемо дуже схоже із «Укразією» моделювання чоловічого обличчя у профіль і три чверті, яке наводить на думку, що автором плакатів до «Укразії. 7+2» і «Лісового звіра» є один і той самий художник (рис. 4.2). Збігається подання не тільки обличчя, яке здається всотало в себе риси з обох розглянутих ідентифікованих малюнків, але й спосіб графічного рішення одягу. Особливо це помітно на одязі червоного кольору, коли митець не припускає зайвої градації фарб від чорної до червоної, використовуючи один із головних принципів плакатного рішення форми – зіткнення контрастних кольорів і площинну заливку без зайвого градієнту. При цьому Мартинову це вдається, в жодному разі не ігноруючи залежність об'єкту малювання від умовного джерела освітлення, що може свідчити про академічну художню освіту.

Ще один схоже трактований мотив – індустріальний пейзаж – повторюється на вертикальному плакаті «Лісовий звір» і на досліджуваному нами аркуші (рис. 4.3). Йому притаманне площинне вирішення форми – заводів чи-то фабрик із трубами, що димлять. Силуєтно намальовано вікна на будівлях, а дим із труб подано у тонально «розбавленій» трактовці, щоб не заважати абрису промислового ландшафту.

Так само до опосередкованих чинників можна віднести фігури сіячів, які рухаються у схожих ракурсах, присутні на обох аркушах – ідентифікованому і не встановленого авторства.

Рис. 4.2: а, б, в. Моделювання персонажів на афішах:
а) не ідентифікований плакат «Укразія»;
б), в) ідентифіковані плакати «Лісовий звір» (горизонтальний), «Лісовий звір» (вертикальний).

Fig. 4.2: a, b, c Modeling characters on posters:
a) an unidentified poster «Ukraziya»;
b), c) Identified posters «Forest Beast» (horizontal), «Forest Beast» (vertical).

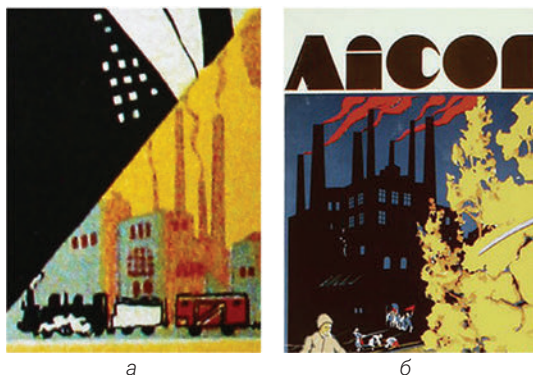

Рис. 4.3: а, б. Графічне подання індустриальних пейзажів на афішах:
а) «Укразія» і б) «Лісовий звір» (вертикальна)

Fig. 4.3: a, b. Graphic representation of industrial landscapes on posters:
a) «Ukraziya» and b) «Forest beast» (vertical)

Також опосередкованим доказом є ідентичність написання рекламних текстів і назви установи, що випустила кінострічку, а саме словосполучення – «виробництво ВУФКУ» на всіх трьох аркушах. Подібні не тільки багато літер, але й цифри – «1924» (рис. 4.4). Оскільки це не складальний, а рукописний шрифт, то цілком можливо, що його писав (тобто малював) сам автор плакатного твору.

Таким чином, на підставі мистецтвознавчого аналізу означених збігів, схожих характеристик художньої мови, аналогічного написання окремих літер і цифр можна вважати претендентом на авторство плакату «Укразія. 7+2» харківського художника Анатолія Володимировича Мартинова. Останній у 1930-х рр. працював у жанрі агітаційного лубка (Донець, 2006, с. 148), до якого можна віднести стилістику виконання плакату.

Розглянемо інші чинники, які хоч і не прямо, але, все ж таки, грають на користь нашої версії. Наприклад, російськомовне написання творців стрічки «Н. Борисова і Стабового» можна пояснити фактом навчанням художника у Петербурзі і припущенням, що

Рис. 4.4: а, б, в. Схожість додаткових шрифтів на афішах:

а) «Укразія», б) «Лісовий звір» (горизонтальний), в) «Лісовий звір» (вертикальний)

Fig. 4.4: a, b, c. Similarity of additional fonts on posters:

а) «Ukraziya», б) «Forest Beast» (horizontally), в) «Forest Beast» (vertically)

володіння російською у нього було більш природним, ніж українською. Частково поставити під сумнів нашу версію може місце видання плакату – Москва, але технічно передати ескіз із Харкова до Москви не зовсім і складно, як і особисто бути присутнім при друці (або приладці) не такого вже й малого накладу у 10000 прим. Тим більше, що один із підписаних Анатолієм Мартиновим плакатів для «Лісового звіра» було надруковано у Харкові (Харківдрук, 1-й держліт), а другий – у Москві (Мосгубліт). Таке свідчить, що художник мав досвід контактів із російськими друкарнями і, можливо, змушений був працювати на їхнє замовлення і відвідувати типографії, оскільки відомо, саме у випадку із «Укразією», що російське «Совкіно» мало прокатну прерогативу саме на цей фільм (у числі інших). Прочитуємо джерело: «Хроніка. – 1926. – № 2/3, січ. – С. 23–24. – Зміст: Кінофабрика в Києві: [про буд-во кіномістечка]; Кінотеатри в Харкові: [побудовано три нових]; Картини ВУФКУ в РСФР: [про «Совкіно», що посідає монополію прокату в РСФР та взяло для демонстрування укр. кф «Укразія», «Марійка», «Лісовий звір», «Димівка» і три номери кіножурналу «Маховик»]. Про таке наводить дані «Систематичний покажчик змісту журналу «Кіно». 1925–1931» (Казакова, & Росляк, 2011, с. 101). Таким чином, харківський художник практикував дизайнерське обслуговування видавничих потреб «Совкіна», яке володіло монопольним правом прокату даного фільму.

Біографічні дані Анатолія Мартинова можна почерпнути із книги І. Золотоверхової (1983, с. 113) і А. Андрейканіча (2014, с. 70). Нашій версії пасує факт його навчання у Петербурзькій академії художеств у О. Маковського, що мало б дати йому непогану академічну школу реалістичного малювання. Тому його перший плакат для ВУФКУ – «Лісовий звір» вертикального формату (1924) – вирішено як станкову картину батального жанру. Анатолій Мартинов, як митець із академічною освітою і, безсумнівно, обізнаний із історією мистецтва позичав композиційні схеми у великих художників (або просто надихався ними). Порівняємо побудову мартинівського плакату «Лі-

совий звір» і дві картини Мікеланджело Мерізі да Караваджо – «Невіра святого Томи» (1600–1602) та «Христа беруть під варту» або «Поцілунок Іуди» (1602). Подібність композиційного рішення не викликає сумнівів (рис. 4.4). На користь припущення говорить той факт, що у 1920-х рр. живописні пейзажі А. Мартинова видавалися в якості листівок, тож, вірогідно, художник відвідував Одесу і міг бачити там шедевр Караваджо наживо (рис. 4.5).

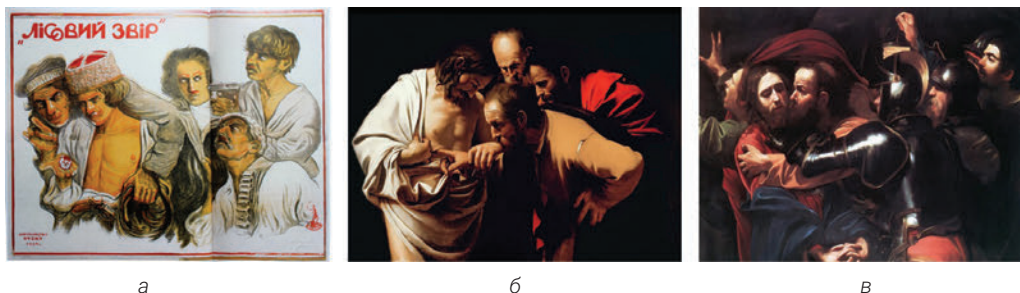

Рис. 4.5: а, б, в. Композиційна подібність плакату А. Мартинова «Лісовий звір» (а) і картин М. Караваджо «Невіра святого Томи» (б), «Христа беруть під варту» (в).

Fig. 4.5: a, b, c The compositional similarity of the poster A. Martynov's «Forest Beast» (a) and the paintings by M. Caravaggio «The Unbelief of St. Tom» (b), «Christ is taken into custody» (c).

Цікаво, що автор плакату «Укразія. 7+2» (припустимо, що це А. Мартинов) сам став «жертвою» позичання композиційної схеми майже через століття (рис. 4.6). Подивимось на «Укразію. 7+2» і постер до голлівудського блокбастера за коміксами Marvel – «Captain America. Civil War» (Marvel Studios, 2016). Схожість не викликає сумнівів. Власне, можна припустити, що ймовірний автор «Укразії» сам свідомо або підсвідомо міг надихнутися класичними зразками симетричної композиції, які зустрічались під час навчання, припустимо, у Академії або у мандрівках українськими містами для написання пейзажів для серій листівок. До таких зразків можемо віднести як давньоруську іко-

Рис. 4.6: а, б. Наслідування композиційної схеми плакату «Укразія» А. Мартинова голлівудським постером (?).

Fig. 4.6: a, b. The imitation of the compositional scheme of the poster «Ukraziya» by A. Martynov by the Hollywood poster (?).

ну, так і живопис Відродження. Композиційна побудова плакату нагадує типовий деїсус або деїсусний чин, де навколо Христа зображено Богородицю та Івана Предтечу, які схилиють голови перед Спасителем у молитовних позах. Хіба що образ Христа відповідно до віянь часу замінено на червону п'ятикутну зірку.

Чим цікавий для історії українського кіноплакату аркуш «Укразія. 7+2»? Цей відбиток можна вважати містком між наративною тенденцією в українському кіноплакаті, який не міг позбутися впливу станкового живопису, і новою системою прийомів і засобів, що їх виробили художники новітньої хвилі, які опанували (через лубочність, яка споріднена із плакатним мистецтвом) художню мову плакату, створили для неї нову шкалу якостей і цінностей, що відповідало викликам часу. Якщо стилістика трактовки форми у цьому плакаті ще тягне його у лубочність, то композиційне рішення вкупі із активними шрифтами кличе вперед до рекламних технологій. Придатність використаної композиційної схеми підтверджує факт свідомого (або підсвідомого) копіювання її графічним дизайнером із Marvel Comics для блокбастеру «Капітан Америка».

Тож, віддамо належне біографічним даним вірогідного автора плакату, які наводимо за А. Андрейканічем: «Анатолій Володимирович Мартинов народився 2 лютого 1872, с. Новованівка, нині Павлогр. р-ну Дніпроп. обл., за ін. даними м. Харків – помер 1 листопада 1962 року, м. Ялта – живописець, графік, фотограф. Навчався у Петербурзькій академії мистецтв у О. Маковського. Його військові замальовки та акварелі публікувались у журналах, зокрема «Іскрі». Після революції жив у Харкові. Оформив велику кількість листівок, зокрема з видами українських міст. Створив близько 70-ти листівок кримської серії «Етюди художника А. В. Мартинова». У 1945 р. переїздить до Сімферополя. Автор етикетки одного з найзнаменитіших кримських вин «Чорний доктор», яка стала візитною картою заводу» (Андрейканіч, 2014).

Наукова новизна та практичне значення дослідження

5

Вперше на основі наукового мистецтвознавчого аналізу здійснено спробу встановити авторство невідданого українського кіноплакату «Укразія. 7+2». Якщо наша версія вірна, то до відомих кіноплакатних творів Анатолія Володимировича Мартинова можна додати ще один ідентифікований аркуш (рис. 5.1).

Висновки

6

Графічна стилізація реалістичного контенту, специфічне моделювання світлотіні на обличчях і одязі персонажів та трактування форми у зображенні індустріальних мотивів, схожість написання літер у рукописних текстах може бути доказом приналежності плаката для української стрічки 1924 року «Укразія. 7+2» авторству художника Анатолія Володимировича Мартинова. Версія опосередковано підкріплюється фактами з біографії художника.

Рис. 5.1.: а, б, в, г. Кіноплакати А. Мартинова:

а) А. Мартинов. Лісовий звір. Хромолітографія. 106 x 142. [1924]. Джерело: НБУВ.

б) А. Мартинов. Лісовий звір. Хромолітографія. 102 x 69. [1924]. Джерело: НБУВ.

в) А. Мартинов. Акули Нью-Йорка. Хромолітографія. 1926. Джерело: Збори київських колекціонерів. Приватна колекція. Фото Будника А. В. 2016.

г) А. Мартинов. Кабінет воскових фігур. Хромолітографія. 69,5 x 101. [1926]. Джерело: НБУВ.

Fig. 5.1.: a, b, c, d. Cinematographers A. Martynova:

a) A. Martynov. Forest beast. Chromolithography. 106 x 142. [1924]. Source: NBUV.

b) A. Martynov. Forest beast. Chromolithography. 102 x 69. [1924]. Source: NBUV.

c) A. Martynov. New York Sharks. Chromolithography. 1926. Source: Collection of Kyiv collectors. Private collection. Photo Budnika AV 2016.

d) A. Martynov. Cabinet of wax figures. Chromolithography. 69.5 x 101. [1926]. Source: NBUV.

Список посилань

- Андрейканіч, А. (2012). *Антологія українського плаката першої третини ХХ століття*. Косів: Видавничий дім "Довбуш".
- Андрейканіч, А. (2013). Майстер українського кіноплаката – Ібрагім Літинський. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура*, 2, 113-116. Взято з http://nbuv.gov.ua/j-pdf/had_2013_2_34.pdf.
- Андрейканіч, А. (2014). *Українські майстри кіноплаката першої третини ХХ століття*. Косів: Видавничий дім "Довбуш".
- Борисов Микола Андрійович. (б. р.). *Вікіпедія: Вільна енциклопедія*. Взято з https://uk.wikipedia.org/wiki/Борисов_Микола_Андрійович.
- Будник, А. (2017). *Засоби і прийоми дизайну українського видовищного плакату першої третини ХХ століття*. (Дисертація кандидата мистецтвознавства). Київський національний університет культури і мистецтв, Київ.
- Будник, А. (2018). Ідентифікація монограми А. Ф. в українському плакаті 1920-30-х рр. В *Мистецтво України першої половини ХХ ст. у світовому контексті*, Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (с. 41-42). Київ.
- Всеукраїнське фотокіноуправління. (б. р.). *Вікіпедія: Вільна енциклопедія*. Взято з <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
- Госейко, Л. (2015). Український кіноплакат. Від ВУФКУ – до Українфільму. В *Український кіноплакат 1920-х років. ВУФКУ* (с. 16-43). Київ: Національний центр Олександра Довженка.
- Гутник, Л. (2018). *Український кіноплакат 1947–1994 років з фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: Науковий каталог*. Київ: Академперіодика.
- Гутник, Л. (б. р.). Колекція українського радянського кіноплаката 1920-30-х рр. *Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського*. Взято з <http://www.nbuv.gov.ua/node/371>.
- Донець, О. (2006). *Радянський лубок із фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (1923-1958): Каталог*. Київ: Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.
- Дугаєва, Т. (2015, 17 квітня). Кіноплакати Миколи Івасюка. Про маловідому грань творчості митця. *Версії*. Взято з <http://versii.cv.ua/kultura/kinoplakati-mikoli-ivasyuka-pro-malovidomu-gran-tvorchosti-mittsya/34091.html>.
- Ефемероїди. ХХ століття у плакаті. (2016). *Мистецький Арсенал*. Взято з <http://artarsenal.in.ua/uk/2724-2/pro-proekt>.
- Золотоверхова, І. (1983). *Український радянський кіноплакат 20–30-х років*. Київ: Наукова думка.
- Казакова, Н., & Росляк, Р. (2011). *"Кіно" (1925–1933): Систематичний покажчик змісту журналу*. Київ.
- Лагутенко, О. (2006). *Українська графіка першої третини ХХ ст.* Київ: Грані-Т.
- Лагутенко, О. (2007). *Graheip. Графіки: Нариси з історії української графіки ХХ століття*. Київ: Грані-Т.
- Лагутенко, О. (2011). *Українська графіка ХХ століття*. Київ: Грані-Т.
- Стабовий Георгій Михайлович. (б. р.). *Вікіпедія: Вільна енциклопедія*. Взято з https://uk.wikipedia.org/wiki/Стабовий_Георгій_Михайлович.
- Укразія. ("7+2"). (2017). *Довженко-центр*. Взято з <http://www.dovzhenkocentre.org/film/143>.
- Український кіноплакат 1920-х років. ВУФКУ*. (2015). Київ: Національний центр Олександра Довженка.
- Pack, S. (2017). *Film Posters of the Russian Avant-Garde*. Cologne: Taschen.

References

- Andreikanich, A. (2012). *Antolohiia ukrainskoho plakata pershoi tretyny XX stolittia* [Anthology of the Ukrainian poster of the first third of the twentieth century]. Kosiv: Publishing house "Dovbush" [in Ukrainian].
- Andreikanich, A. (2013). Maister ukrainskoho kinoplakata – Ibrahim Litynskyi [Master of Ukrainian Cinema Poster – Ibrahim Litynskyi]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv. Mystetstvoznavstvo. Arkhitektura*, 2, 113-116. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/had_2013_2_34.pdf [in Ukrainian].
- Andreikanich, A. (2014). *Ukrainski maistry kinoplakata pershoi tretyny XX stolittia* [Ukrainian masters of cinema poster of the first third of the twentieth century]. Kosiv: Publishing house "Dovbush" [in Ukrainian].
- Borysov Mykola Andriiovych. (n. d.). *Wikipedia: The free encyclopedia*. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Borysov_Mykola_Andriiovych [in Ukrainian].
- Budnyk, A. (2017). *Zasoby i pryomy dyzainu ukrainskoho vydovyshchnoho plakatu pershoi tretyny XX stolittia* [Means and techniques of design of the Ukrainian spectacular poster of the first third of the twentieth century]. (Candidate's thesis). Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv [in Ukrainian].
- Budnyk, A. (2018). Identyfikatsiia monohramy A. F. v ukrainskomu plakati 1920-30-khkh rr. [Identification of the monogram of AF in the Ukrainian poster of the 1920's and 1930's.] In *Mystetstvo Ukrainy pershoi polovyny XX st. u svitovomu konteksti* [The art of Ukraine in the first half of the twentieth century in a global context], Abstracts of Papers of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (pp. 41-42). Kyiv [in Ukrainian].
- Donets, O. (2006). *Radianskyi lubok iz fondiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho (1923-1958): Kataloh* [The Soviet Lubok from the funds of the Vernadsky National Library of Ukraine (1923-1958): Catalog]. Kyiv: Vernadsky National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Duhaieva, T. (2015, April 17). Kinoplakaty Mykoly Ivasiuka. Pro malovidomu hran tvorchosti myttsia [Cinema posters by Mykola Ivasiuk. About the little-known facet of creativity of the artist]. *Versii*. Retrieved from <http://versii.cv.ua/kultura/kinoplakati-mikoli-ivasyuka-pro-malovidomu-gran-tvorchosti-mittsya/34091.html> [in Ukrainian].
- Efemeroidy. XX stolittia u plakati [Ephemeroïds. XX century in a poster]. (2016). *Mystetskyi Arsenal*. Retrieved from <http://artarsenal.in.ua/uk/2724-2/pro-proekt> [in Ukrainian].
- Hoseiko, L. (2015). Ukrainskyi kinoplakat. Vid VUFKU – do Ukrainfilmu [Ukrainian cinema poster. From VUFKU to Ukrainianfilm]. In *Ukrainskyi kinoplakat 1920-kh rokiv. VUFKU* [Ukrainian cinema poster of 1920s. VUFKU] (pp. 16-43). Kyiv: The Oleksandr Dovzhenko National Center [in Ukrainian].
- Hutnyk, L. (2018). *Ukrainskyi kinoplakat 1947–1994 rokiv z fondiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho: Naukovyi kataloh* [Ukrainian cinema poster 1947-1994 from the funds of the Vernadsky National Library of Ukraine: Scientific catalog]. Kyiv: Akadempriodyka [in Ukrainian].
- Hutnyk, L. (n. d.). Kolektsiia ukrainskoho radianskoho kinoplakata 1920-30-kh rr. [Collection of the Ukrainian Soviet cinema poster of the 1920's and 1930's.] *Vernadsky National Library of Ukraine*. Retrieved from <http://www.nbuv.gov.ua/node/371> [in Ukrainian].
- Kazakova, N., & Rosliak, R. (2011). "Kino" (1925–1933): *Systematychnyi pokazhchyk zmistu zhurnal* ["Kino" (1925-1933): A systematic index of the content of the journal]. Kyiv [in Ukrainian].
- Lahutenko, O. (2006). *Ukrainska hrafika pershoi tretyny XX st.* [Ukrainian graphics of the first third of the twentieth century]. Kyiv: Hrani-T [in Ukrainian].
- Lahutenko, O. (2007). *Graphein. Hrafiky: Narysy z istorii ukrainskoi hrafiky XX stolittia* [Graphein. Charts: Essays on the history of Ukrainian graphic arts of the twentieth century]. Kyiv: Hrani-T [in Ukrainian].

- Lahutenko, O. (2011). *Ukrainska hrafika XX stolittia* [Ukrainian graphics of the twentieth century]. Kyiv: Hrani-T, 2011 [in Ukrainian].
- Pack, S. (2017). *Film Posters of the Russian Avant-Garde*. Cologne: Taschen [in English].
- Stabovyi Heorhii Mykhailovych. (n. d.). *Wikipedia: The free encyclopedia*. Retrieved from http://uk.wikipedia.org/wiki/Stabovyi_Heorhii_Mykhailovych [in Ukrainian].
- Ukrainskyi kinoplakat 1920-kh rokiv. VUFKU* [Ukrainian cinema poster of 1920s. VUFKU]. (2015). Kyiv: The Oleksandr Dovzhenko National Center [in Ukrainian].
- Ukraziia. ("7+2"). (2017). *Dovzhenko Centre*. Retrieved from <http://www.dovzhenkocentre.org/film/143> [in Ukrainian].
- Vseukrainske fotokinoupravlinnia [All-Ukrainian photo-cinema-management]. (n. d.). *Wikipedia: The free encyclopedia*. Retrieved from <http://uk.wikipedia.org/wiki> [in Ukrainian].
- Zolotoverkhova, I. (1983). *Ukrainskyi radianskyi kinoplakat 20–30-kh rokiv* [Ukrainian Soviet Cinema Poster 20-30-ies]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].